

مدخل ضمنی: تلاش مالیاتی

Tax Effort

به طور کلی، میزان درآمدهای مالیاتی در هر کشوری از یک سو به شرایط اقتصادی و از سوی دیگر به سیاست‌های مالیاتی و کارایی سازمان اجرایی آن بستگی دارد، اما همواره این سؤال برای سیاست‌گذاران مطرح است که درآمدهای مالیاتی را تا چه میزان می‌توان افزایش داد؟ به عبارت دیگر، ظرفیت مالیاتی یک کشور چقدر است؟ در نتیجه برای سنجش عملکرد یک نظام مالیاتی و امکان مقایسه آن با نظام‌های مالیاتی سایر کشورها، شاخص‌های متعددی تعریف شده است که مهم‌ترین و متداول‌ترین آن‌ها عبارتند از: نسبت یا سطح مالیاتی، تلاش (یا کوشش) مالیاتی، کشش مالیاتی نسبت به پایه مالیاتی و میزان انتقال بار مالیاتی. واضح است که در انجام این ارزیابی صرفاً نمی‌توان از یک شاخص استفاده کرد.

ظرفیت مالیاتی مقدار مالیاتی است که یک کشور با توجه به پایه‌های مالیاتی و حجم پولی فعالیت‌های اقتصادی به طور بالقوه امکان وصول آن را در هر دوره دارد. چنانچه یک کشور به نسبت از درآمد مالیاتی پایینی برخوردار باشد این امر یا ناشی از نبود ظرفیت مالیاتی و یا تلاش ناکافی سازمان اجرایی برای استفاده از ظرفیت موجود است. اطلاع از میزان ظرفیت مالیاتی برای تدوین سیاست مالی مناسب در تنظیم بودجه ضروری است. نسبت مالیاتی واقعی یا بالفعل (Tax Ratio) بیانگر نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی است. این شاخص نشان‌دهنده سهم منابع عمومی از حجم تولیدات کشور بوده و به نوعی مبین میزان دخالت دولت در اقتصاد است. کشوری که از نسبت مالیاتی بالاتری در مقایسه با سایر کشورها برخوردار باشد در حقیقت تلاش بیشتری در افزایش مالیات به کار برده و در نتیجه امکانات و زمینه افزایش بیشتر درآمد مالیاتی در آن محدودتر است.

نسبت بالقوه مالیاتی حاصل تقسیم ظرفیت مالیاتی بر تولید ناخالص داخلی است. تلاش مالیاتی به عنوان معیار سنجش وضعیت نظام مالیاتی یک کشور با استفاده از میزان ظرفیت مشمول مالیات آن تعریف می‌شود. بنابراین، تلاش مالیاتی عبارت است از نسبت مالیات‌های جمع‌آوری شده به ظرفیت مالیاتی. این شاخص بیانگر درصد تحقق درآمدهای مالیاتی و کارایی اجرایی سازمان مالیاتی در جمع‌آوری مالیات است (توکل، ۱۳۹۷) و (قمطیری و همکاران، ۱۳۸۷).

در نتیجه عوامل مؤثر بر تلاش مالیاتی را می‌توان به دو گروه تقسیم کرد: (الف) عوامل مؤثر بر ظرفیت مالیاتی و (ب) عوامل مؤثر بر توان دولت در جمع‌آوری مالیات. ظرفیت مالیاتی از یک سو بستگی به عواملی ساختاری چون سطح تولید ناخالص ملی، ترکیب بخش‌های گوناگون اقتصادی، چگونگی توزیع درآمد، میزان درآمد سرانه و پایه‌ها و نرخ‌های مالیاتی، میزان معافیت‌ها و تخفیفات مالیاتی و سایر مؤلفه‌های ذی‌ربط داشته و از سوی دیگر از عوامل فرهنگی مانند احساس مسئولیت افراد به پرداخت مالیات متأثر می‌شود. به همین ترتیب توان دولت در جمع‌آوری مالیات بستگی به عوامل ساختاری چون سهولت دستیابی به پایه‌های مالیاتی و عوامل اداری مانند کارایی تشکیلاتی و اجرایی دارد.

کتاب‌شناسی

- توکل، محمد (۱۳۷۹). فرهنگ توصیفی اصطلاحات بین‌المللی مالیاتی، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشکده امور اقتصادی.
- قمطیری، محمدعلی و اسلام‌لوئیان، کریم (۱۳۸۷). برآورد تلاش مالیاتی در ایران و مقایسه آن با کشورهای در حال توسعه منتخب، تهران: سازمان امور مالیاتی کشور.

علی‌اکبر عرب‌مازار
هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی